

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รากฐานทางบ้านปรัชญาการศึกษา นับว่าเป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งต่อการจัดการศึกษาทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ ในระดับนโยบายการกำหนดแผนการศึกษาแห่งชาติและหลักสูตรการศึกษาในแต่ละระดับไม่อาจกระทำได้อย่างเหมาะสม ถ้าหากปราศจากรากฐานทางค่านิยม ในค่านิยมปฏิบัติก็เช่นเดียวกัน ถ้าหากครูและผู้บริหารการศึกษาไม่สร้างความกระจ่างให้แก่ตนเองว่ายึดถือปรัชญาการศึกษาอะไร ก็มิอาจกำหนดแนวทางปฏิบัติให้สม่ำเสมอและแน่นอนลงไปได้ การขาดแนวทางที่เหมาะสมและแน่นอนทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติย่อมเป็นผลร้ายต่อการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะการตัดสินใจในการดำเนินการต่าง ๆ จะมีความโน้มเอียงไปในทางใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล การศึกษาเป็นการสร้างชาติ เป็นการกำหนดอนาคตของชาติไปในตัว จึงไม่อาจจะใช้อารมณ์เป็นเครื่องตัดสินใจ¹ แต่จะต้องมีแนวคิดหรือหลักการที่ได้ผ่านการตรวจสอบอย่างรอบคอบและมีเหตุผล เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ

แม้จะมีปรัชญาการศึกษาอย่างหนึ่งอย่างใด สำหรับใช้ในการจัดการศึกษาอยู่แล้วก็ตาม ก็ยังมีอาจเป็นหลักประกันได้ว่าการศึกษาที่จัดขึ้นจะเชื่อถือความเจริญของบุคคลและสังคมตามที่ใฝ่ถึงความประสงค์ไว้ ทั้งนี้เพราะปรัชญาการศึกษาที่จะช่วยให้การศึกษาวรรลุเป้าหมายที่สังคมปรารถนาจะต้องมีลักษณะ สอดคล้องและกลมกลืนกับสภาพและปัญหาของสังคมนั้น ปรัชญาการศึกษาในลักษณะ เช่นนี้จะต้องเกิดจากการพิจารณาและ

¹ ชำรง บัวศรี, " ปรัชญาการศึกษากับการพัฒนาประเทศ, " วิทยารักษ์ 63 (มกราคม 2507): 7-8.

วิเคราะห์สภาพและปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการศึกษาร่วมกัน แล้วจึงวางหลักการขึ้นเพื่อแก้ปัญหานั้น¹ ถ้าหากเป็นปรัชญาที่มีได้เกิดจากการพิจารณาในลักษณะดังกล่าวปัญหาต่าง ๆ ย่อมเกิดขึ้นทั้งในระบบการศึกษาเองและระบบสังคมที่การศึกษานั้นดำเนินอยู่ ดังเช่นสังคมไทยเรานี้ มีผู้กล่าวว่าไม่มีปรัชญาการศึกษาของตนเอง² แต่ได้นำเอาปรัชญาบางประการของตะวันตกเข้ามาและพบว่าเมื่อใช้ในการจัดการศึกษาก็เกิดความขัดแย้งกันไปกันไม่ได้กับค่านิยมและลักษณะนิสัยของไทย ๆ³ ปัญหาในวงการศึกษาและปัญหาอื่น ๆ ในทางสังคมของไทยในปัจจุบันนี้อาจเป็นผลเนื่องมาจากการศึกษาที่จัดขึ้นโดยไม่มีปรัชญาการศึกษาเป็นของตนเองอยู่ไม่ใช่น้อยทีเดียว

นับเป็นเวลาล่วงเลยมาเกือบสองทศวรรษแล้วที่วงการศึกษาไทยได้มีการตื่นตัวในการแสวงหาปรัชญาการศึกษา เริ่มตั้งแต่ สาโรช บัวศรี ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของรากฐานทางค่านิยมการศึกษา และได้ตั้งข้อสังเกตที่ทำนายวงการศึกษาไทยว่า การศึกษาไทยไม่มีปรัชญาเป็นของตนเอง และเสนอให้ใช้พุทธปรัชญามาสร้างปรัชญาการศึกษาของไทย⁴ โดยที่ท่านผู้นี้ได้พยายามเสนอในรูปของบทความบ้างและการบรรยายในโอกาส

¹ ระวี ภาวิไล, " พุทธธรรมกับสภาพชีวิตและการศึกษาในปัจจุบัน, " วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ 5 (กันยายน 2513): 15.

² สาโรช บัวศรี, " พุทธศาสนากับการศึกษาแผนใหม่, " วิทยจารย์ 66 (กันยายน 2510): 612.

³ เอกวิทย์ ฃ ถกลาง, " อันอาจนำไปสู่ปรัชญาการศึกษาที่เป็นของเราเอง, " ใน ปรัชญาและปรัชญาการศึกษาของไทย, ไพฑูรย์ สินดารัตน์, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2523), หน้า 78.

⁴ สาโรช บัวศรี, " พุทธศาสนากับการศึกษาแผนใหม่, " หน้า 612.

ต่าง ๆ บางเป็นลำดับมา โดยเฉพาะในระหว่างต้นทศวรรษก่อน การทำทนายตั้งกล่าวก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวทางความคิด โดยมีนักการศึกษาและนักศึกษานานหนึ่งสนใจวิพากษ์วิจารณ์ข้อเสนอของ สาโรช บัวศรี มีทั้งผู้เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยและบางท่านก็ตั้งข้อสงสัยในการประยุกต์ใช้กับสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน ได้มีการเสนอความคิดเห็นและข้อวิพากษ์วิจารณ์ต่อข้อเสนอดังกล่าวในรูปของบทความและการอภิปราย ได้มีการจัดประชุมหรือสัมมนาทางวิชาการที่เกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาไทยโดยตรงหรือแทรกเป็นประเด็นย่อยในการประชุมหรือสัมมนานั้น ๆ หลายครั้ง นอกจากนั้นยังได้มีผู้สนใจศึกษาค้นคว้าและวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาไทยซึ่งได้เสนอผลงานในรูปของบทความหนังสือและวิทยานิพนธ์ แม้จำนวนไม่มากแต่มีคุณค่าและความสำคัญต่อวงการการศึกษาไทยอย่างยิ่ง แต่นับตั้งแต่เริ่มทศวรรษนี้เป็นต้นมา ความตื่นตัวในการแสวงหาปรัชญาการศึกษาของไทยได้ซบเซาลงไปมาก แม้ในระยะนี้สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทยและสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จะได้พยายามเผยแพร่แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาที่ขึ้นมาอีกก็ตาม แต่เป็นการเสนอผลงานเก่าที่เคยเสนอในโอกาสต่าง ๆ มาแล้วเป็นส่วนใหญ่ ยังมิได้เสนอผลงานใหม่ ๆ อันเป็นความก้าวหน้าในทางวิชาการและในแง่ของการประยุกต์แนวคิดดังกล่าวลงสู่การปฏิบัติมิได้ปรากฏให้เห็นเลย อาจกล่าวได้ว่าแม้ว่าในปัจจุบันหลายฝ่ายได้เล็งเห็นความสำคัญของรากฐานทางปรัชญาการศึกษาแล้วก็ตาม แต่อะไรควรเป็นปรัชญาการศึกษาของไทย เป็นคำถามที่ยังไม่มีคำตอบที่แน่ชัดและเป็นที่ยอมรับกันในขณะนี้

สาโรช บัวศรี¹ ได้เสนอแนะว่า เพื่อให้มีการนำเอาปรัชญาการศึกษาไปใช้เป็นเครื่องมือในการคิดและปรับปรุงการศึกษาของประเทศ ให้ก้าวหน้าไม่ชะงักงันแล้ว จะต้องช่วยกันเขียนและเผยแพร่ จัดให้มีการศึกษาระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยและจัด

¹ สาโรช บัวศรี, " ปรัชญาการศึกษาในประเทศไทย, " ใน จุดยืนและทิศทางการศึกษาไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, 2518), หน้า 12.

ทั้งชมรมหรือสมาคมปรัชญาการศึกษาขึ้น เพื่อคอยติดตามศึกษาคนคว้า เผยแพร่ปรัชญาการศึกษาให้กว้างขวางออกไปเป็นลำดับ ถ้าพิจารณาจากข้อเสนอดังกล่าวมานี้จะเห็นว่า การศึกษาค้นคว้าเชิงการวิจัยเป็นสิ่งที่จำเป็นและมีความสำคัญเป็นอันดับแรก ทั้งนี้เพราะว่าการวิจัยช่วยให้ค้นพบสาระที่นำไปเผยแพร่ เขียน หูค วิพากษ์วิจารณ์และสอน โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นข้อค้นพบเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาจากสภาพความจริง และสิ่งแวดล้อมของไทย ยิ่งมีความจำเป็นและเป็นความต้องการอันเร่งด่วน ไม่เช่นนั้นแล้วเราก็จะได้แต่เรียนรู้ ความรู้ ความคิด ของต่างประเทศแต่ฝ่ายเดียว ดังที่ปรากฏว่าหนังสือว่าด้วยปรัชญาการศึกษาที่พิมพ์เผยแพร่และใช้ประกอบการศึกษาค้นคว้าในปัจจุบันนี้มีลักษณะทำให้เข้าใจความคิดตะวันตกอยู่มาก แม้บางเล่มจะกล่าวถึงปรัชญาการศึกษาที่เหมาะสมกับสังคมไทย แต่ก็เป็นการกล่าวซ้ำ ๆ กันและไม่ช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเท่าใดนัก¹ ศักดา ปรารังค์-ประทานพร² มีความเห็นว่า เนื่องจากงานวิจัยทางด้านปรัชญาการศึกษามีความจำกัดจึงทำให้การเรียนการสอนปรัชญาการศึกษาในเมืองไทยจึงไม่เน้นที่ปรัชญาการศึกษาไทย และท่านผู้นี้ยังได้เรียกร้องให้ผู้สอนปรัชญาการศึกษาสนใจศึกษาและวิจัยปรัชญาการศึกษาให้มากขึ้น

วิทย์ วิศทเวทย์³ ได้เสนอว่าสำหรับสังคมไทยถ้าได้วิจัยในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

¹ ศักดิ์ชัย นิรัฐทวี, "วิจารณ์เรื่องปรัชญาการศึกษา, " วารสารธรรม-ศาสตร์ 10 (มีนาคม 2524): 187.

² ศักดา ปรารังค์ประทานพร, "ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการศึกษาวิชาปรัชญาการศึกษาในประเทศไทย " (เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่อง " ปัจจุบันและอนาคตของสาขาวิชาพื้นฐานการศึกษา " ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครู-ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 3-4 (อัครดาเนา).

³ วิทย์ วิศทเวทย์, "ปรัชญากับการศึกษา, " ใน ปรัชญาการศึกษาและปรัชญาการศึกษาของไทย, " ไพฑูรย์ สินดารัตน์, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2523), หน้า 36-38.

1. วิจัยเกี่ยวกับความเชื่อพื้นฐานขององค์ประกอบต่าง ๆ ของระบบการศึกษา เช่น การจัดหลักสูตร บทบาทของครู บทบาทของโรงเรียน ฯลฯ เป็นต้น โดยศึกษาองค์ประกอบต่าง ๆ ดังกล่าวและวิเคราะห์องค์ประกอบเหล่านั้นว่าตั้งอยู่บนพื้นฐานอะไรบ้าง ชัดแย้งกันเองหรือไม่ และชัดแย้งกับความเป็นจริงหรือไม่

2. วิจัยเพื่อนำพุทธธรรมและธรรมของศาสนาอื่น ๆ มาเป็นแม่บทในการเสนอปรัชญาการศึกษา โดยพยายามใช้วิธีการทางปรัชญาอันใดแก่ วิเคราะห์ สังเคราะห์และตีความ ซึ่งอาจศึกษาธรรมของแต่ละศาสนาหรือผสมผสานธรรมของศาสนาต่าง ๆ ให้กลมกลืนกันแล้วนำมาเป็นแม่บทก็ได้

3. วิเคราะห์ทัศนะหรือข้อเสนอต่าง ๆ เกี่ยวกับการศึกษาของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล โดยพิจารณาเกี่ยวกับความสอดคล้องกันและความชัดเจนของข้อเสนอตลอดทั้งพิจารณาว่าข้อเสนออื่น ๆ สอดคล้องกับเป้าหมายหรือไม่ และนอกจากนั้นควรมีการวิเคราะห์ภาษาของนักการศึกษาด้วย

4. วิจัยประวัติการศึกษาไทยและการศึกษาเปรียบเทียบ แม้การวิจัยค่านี้น่าไม่ใช่กิจของปรัชญาการศึกษาโดยตรง แต่มีบทบาทที่ใกล้ชิดและช่วยส่งเสริมการวิจัยปรัชญาการศึกษา

เอกวิทย์ ณ ถลาง¹ ได้เสนอว่าเราน่าจะวิเคราะห์ความคิดของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งอาจจะทำให้ได้แนวความคิดในทางปรัชญาการศึกษาของไทยได้

ไพฑูรย์ สินดารัตน์² มีความเห็นว่าเนื้อหาในการวิจัยเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา มี 3 ลักษณะด้วยกันคือ

ลักษณะแรก ศึกษาทัศนะ แนวคิดหรือปรัชญาเป็นรายบุคคล การศึกษาในลักษณะนี้เหมือนกับการศึกษาที่เรียกว่า ประวัติทางความคิด (history of idea)

¹ เอกวิทย์ ณ ถลาง, อภิปรายเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาในการสัมมนา เรื่อง ขอบข่ายและแนวทางของการวิจัยทางสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเมื่อ 22-23 เมษายน 2521 และใน สังคมศาสตร์กับการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2522), หน้า 67.

² ไพฑูรย์ สินดารัตน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 42-43.

ลักษณะที่สอง วิเคราะห์แนวคิดเรื่องใดเรื่องหนึ่งทางการศึกษา เช่น จริยศึกษา การศึกษา ค่านิยม การสอน การเรียนรู้ หลักสูตร ฯลฯ เป็นต้น

ลักษณะที่สาม เป็นการวิจัยในรูปการวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์ และสรุปให้เป็นระบบพื้นฐานของเราเอง

จากข้อเสนอแนะแนวทางในการวิจัยเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาของนักวิชาการและนักการศึกษาทั้งสามท่านดังกล่าว จะเห็นได้ว่าให้ความสำคัญแก่แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในฐานะที่เป็นข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์ปรัชญาการศึกษาที่เหมาะสมกับสังคม วิทย วิชา วิชาชีพ และ วิชาชีพ สันติรักษ์ ได้ให้ความสำคัญแก่ทัศนะหรือแนวคิดของนักคิดหรือบุคคลสำคัญ ส่วน เอกวิทย์ ฃ ถलग ได้ให้ความสำคัญแก่บุคคลทั่วไปกลุ่มต่าง ๆ ความสำคัญของแนวคิดหรือทัศนะทางการศึกษาของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลกลุ่มต่าง ๆ สำคัญอย่างไร คำกล่าวของ ซิดนีย์ ฮุก (Sidney Hook) ดังต่อไปนี้ จะเป็นคำตอบที่ดีที่สุด

ปรัชญาการศึกษาที่มีค่าควรแก่ความสนใจจะไม่เกิดขึ้นถ้านักปรัชญาเพียงแต่ไขความรูทางปรัชญาของตนเป็นพื้นฐานในการตอบคำถามทางการศึกษา แทนที่จะเกิดขึ้นโดยเมื่อนักปรัชญาและนักการศึกษา ตลอดจนชนผู้มีสติปัญญาทั้งหลาย จะพยายามไขความสนใจอย่างจริงจังต่อคำถามทางการศึกษา พยายามสำรวจข้อขัดแย้งในค่านิยม และตระหนักถึงความรับผิดชอบที่แตกต่างกันไปของตนแล้วพยายามแสวงหาทฤษฎีประสมประสาน (Comprehensive Theory) ค่านิยมของมนุษยทั้งหลายเอาไว้¹

ทวยเหตุผลดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของอาจารย์ในวิทยาลัยครู สาเหตุที่เลือกประชากรกลุ่มนี้ เพราะผู้วิจัยเห็นว่า

1

Sidney Hook, " The Scope of Philosophy of Education, "

Harvard Educational Review 26(Spring 1956): 148.

อาจารย์วิทยาลัยครูเป็น " ครูของครู " เป็นบุคลากรที่มีความสำคัญต่อการศึกษาของชาติ วิทยาลัยครูเป็นสถาบันการฝึกหัดครูที่มีจำนวนถึง 36 แห่ง กระจายอยู่ทั่วประเทศ ครูทั้งในระดัับประถมศึกษาและมัธยมศึกษามากกว่าร้อยละ 80 เป็นผลิตผลของวิทยาลัยครู¹ ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการศึกษาของชาติย่อมขึ้นอยู่กับครูเหล่านี้ ในฐานะที่เป็นผู้นำเอาแผนและนโยบายของการศึกษาของชาติไปปฏิบัติ คุณภาพของบุคลากรดังกล่าวนี้ขึ้นอยู่กับคุณภาพของวิทยาลัยครูหรือของอาจารย์วิทยาลัยครู เป็นประการสำคัญประการหนึ่ง จึงอาจกล่าวได้ว่าวิทยาลัยครูเป็นสถาบันที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการศึกษาของชาติ อาจารย์วิทยาลัยครูจึงเป็นประชากรที่ควรค่าแก่ความสนใจในการที่จะนำการเปลี่ยนแปลงใด ๆ มาสู่การศึกษาของชาติ

ข้อค้นพบจากการวิจัยนี้ย่อมมีประโยชน์โดยตรงทั้งในทางทฤษฎีและปฏิบัติ ในทางทฤษฎีย่อมถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งที่จะสร้างความเจริญก้าวหน้าในวิชาการสาขาปรัชญาการศึกษา เพราะข้อค้นพบจากการวิจัยนี้จะเป็นข้อสนเทศที่สำคัญต่อสาระและธรรมชาติของปรัชญาการศึกษาไทยและในทางปฏิบัติย่อมจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผน และการบริหารการศึกษาในทุกระดับ ทั้งนี้เพราะว่าการวางแผน และการบริหารการศึกษานั้นย่อมต้องอาศัยปรัชญาการศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญประการหนึ่ง จุดมุ่งหมายและแนวนโยบายในแต่ละระดับจะต้องถูกกำหนดโดยอาศัยปรัชญาการศึกษาอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นหลักเสมอ แต่ความสำเร็จของการจัดการศึกษาจะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบตั้งแต่ระดับนโยบายถึงระดับปฏิบัติยึดถือปรัชญาการศึกษาในแนวเดียวกัน ดังกล่าวนี้ย่อมหมายความว่าแผนและนโยบายทางการศึกษากำหนดขึ้นด้วยปรัชญาใด ครูและผู้บริหารการศึกษาในโรงเรียนควรยึดถือปรัชญานั้น เป็นแนวทางในการปฏิบัติของตน ถ้าหากไม่อยู่ในลักษณะดังกล่าวนี้ การบรรลุความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพมิอาจ

¹ กรมการฝึกหัดครูและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, รายงานผลการวิจัยเรื่องการศึกษาติดตามผลการฝึกหัดครู (กรุงเทพมหานคร: เอรಾವัง-การพิมพ์, 2519), หน้า 1-2.

เกิดขึ้นได้ ในฐานะที่อาจารย์วิทยาลัยครูเป็นบุคลากรทางการศึกษาฝ่ายหนึ่ง การทำความเข้าใจแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของอาจารย์วิทยาลัยครูย่อมเป็นประโยชน์ในทางปฏิบัติ ดังกล่าวแล้ว กล่าวโดยเฉพาะในด้านการฝึกหัดครู การทำความเข้าใจปรัชญาการศึกษาของอาจารย์วิทยาลัยครู ย่อมมีประโยชน์โดยตรงต่อการพัฒนาการฝึกหัดครู ในด้านการวางแผน และนโยบาย การพัฒนาบุคลากร และการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของอาจารย์วิทยาลัยครู
2. เพื่อศึกษาแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของอาจารย์วิทยาลัยครูกลุ่มต่าง ๆ โดยพิจารณาจำแนกตามเพศ อายุ คุณวุฒิ ประสบการณ์ในการทำงาน ตำแหน่งหน้าที่และสาขาวิชาที่สอน
3. เพื่อเปรียบเทียบแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาในแต่ละลัทธิของอาจารย์วิทยาลัยครูที่มีความแตกต่างกันในด้านเพศ อายุ คุณวุฒิ ตำแหน่งหน้าที่ ประสบการณ์ในการทำงานและสาขาวิชาที่สอน

สมมุติฐานการวิจัย

1. แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของอาจารย์วิทยาลัยครูทั้ง 4 ลัทธิ ได้แก่ จิตนิยม สัจนิยม ปฏิบัตินิยมและอภิปถาวนิยม มีความแตกต่างกัน
2. แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของอาจารย์วิทยาลัยครูกลุ่มต่าง ๆ จำแนกตามเพศ อายุ คุณวุฒิ ประสบการณ์ในการทำงาน ตำแหน่งหน้าที่และสาขาวิชาที่สอน ในระหว่างปรัชญาทั้ง 4 ลัทธิ ได้แก่ จิตนิยม สัจนิยม ปฏิบัตินิยมและอภิปถาวนิยม มีความแตกต่างกัน
3. แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาระหว่างอาจารย์วิทยาลัยครูที่มีความแตกต่างกันในด้านเพศ อายุ คุณวุฒิ ประสบการณ์ในการทำงาน ตำแหน่งหน้าที่และสาขาวิชาที่สอน ในลัทธิปรัชญาจิตนิยม สัจนิยม ปฏิบัตินิยมและอภิปถาวนิยม มีความแตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

ก. การวิจัยใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอาจารย์วิทยาลัยครูที่กำลังปฏิบัติหน้าที่อยู่ในภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2526 จากวิทยาลัยครู 36 แห่ง โดยสุ่มมาวิทยาลัยละ 15 คน จากจำนวนอาจารย์ในแต่ละวิทยาลัย โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย

ข. เครื่องมือที่ใช้วิจัยเป็นเครื่องมือแบบมาตราส่วนประมาณค่าตามแบบของลิเคิร์ต มีระดับการประมาณค่า 4 ระดับ มีจำนวนข้อคำถามที่ใช้วัดแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาทั้งหมด 60 ข้อ จำแนกออกเป็นลัทธิละ 15 ข้อ

ง. ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ

- ก) เพศ แบ่งเป็นชายและหญิง
- ข) อายุ แบ่งเป็นอายุต่ำกว่า 40 ปี และอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป
- ค) คุณวุฒิ แบ่งเป็นปริญญาตรีและต่ำกว่าปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี
- ง) ประสบการณ์ในการทำงาน แบ่งเป็นต่ำกว่า 10 ปี และตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป
- จ) ตำแหน่งหน้าที่ แบ่งเป็นผู้บริหารและผู้สอน
- ฉ) สาขาวิชาที่สอน แบ่งเป็นสาขาวิชาทางด้านครุศาสตร์ สาขาวิทยาศาสตร์ และสาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

2. ตัวแปรตาม ได้แก่แนวคิดทางปรัชญาการศึกษา 4 ลัทธิ คือ

- ก) จิตนิยม (Idealism)
- ข) ลัทธินิยม (Realism)
- ค) ปฏิบัตินิยม (Pragmatism)
- ง) อัจฉิภาวนิยม (Existentialism)

ข้อจำกัดของการวิจัย

- ก. เครื่องมือที่ใช้วัดแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาเพียง 4 ทัศินเท่านั้น จึงมีความจำกัดต่อการที่จะวัดแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาระบบอื่น ๆ ที่กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาค้างนี้อาจยึดถืออยู่
- ข. เครื่องมือนี้เป็นเครื่องมือประเภทเขียนตอบที่มุ่งวัดแนวความคิดทางปรัชญาการศึกษาที่บุคคลยึดถือหรือยอมรับไว้เป็นหลักยึด ไม่จำเป็นที่เขาจะต้องปฏิบัติจริงในการปฏิบัติงานหรือในการดำเนินการเรียนการสอน

วิธีดำเนินการวิจัย

- ก. การเลือกกลุ่มตัวอย่าง
- ข. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล
- ค. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล
- ง. การวิเคราะห์ข้อมูล

ก. การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ประชากรได้แก่อาจารย์วิทยาลัยครูทุกแห่งที่กำลังปฏิบัติงานอยู่ในภาคเรียนที่สองของปีการศึกษา 2526

กลุ่มตัวอย่าง จากจำนวนอาจารย์วิทยาลัยครูที่กำลังปฏิบัติงานอยู่ในวิทยาลัยครูต่าง ๆ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายจากวิทยาลัยครูทุกแห่ง โดยเลือกสุ่มมาวิทยาลัยละ 15 คน ซึ่งจะได้นขนาดตัวอย่างสำหรับงานวิจัยนี้ 540 คน

ข. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การสร้างแบบสอบถาม

การสร้างแบบสอบถามเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ก) ศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถามจากข้อเขียนต่าง ๆ เอกสารวิทยานิพนธ์ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาการศึกษาของบุคคล

ข) ศึกษาเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา ลักษณะปรัชญาการศึกษาของบุคคล ปรัชญาการศึกษาตามแนวคิดปรัชญาต่าง ๆ จากเอกสารและตำราต่าง ๆ

ค) หลังจากนั้นจะสร้างแบบสอบถามเพื่อใช้เป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับสภาพหรือข้อมูลเกี่ยวกับผู้ตอบมุ่งถามข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเพศ อายุ ภูมิลำเนา ประสบการณ์ในการทำงาน ตำแหน่งหน้าที่ และสาขาวิชาที่สอน

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา ซึ่งจำแนกแนวคิดออกเป็น 4 ลำดับ จิตนิยม สัจนิยม ปฏิบัติ และอภิปรัชญา และในแต่ละลำดับจะจำแนกออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านหลักการทางปรัชญาและด้านหลักการทางการศึกษา ให้ผู้ตอบประเมินค่าซึ่งมีระดับการประเมิน 4 ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่ค่อยเห็นใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง แต่ละลำดับจะมีข้อความคำถามลำดับละ 15 ข้อ สลับที่ปะปนกัน

2. การทดลองใช้แบบสอบถาม

ก่อนนำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลผู้วิจัยจะนำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญาการศึกษาตรวจสอบ เพื่อให้ข้อความตรงตามเนื้อหาและชัดเจนยิ่งขึ้น จากนั้นจะนำไปทดสอบเพื่อหาความเที่ยงของแบบสอบถามด้วยวิธีหาสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)

ค. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการส่งแบบสอบถามโดยทางไปรษณีย์ไปยังวิทยาลัยครูต่าง ๆ เพื่อขอความอนุเคราะห์ทางวิทยาลัยครูจัดส่งแบบสอบถามให้แก่อาจารย์วิทยาลัยครูนั้น ๆ ที่เป็นหน่วยตัวอย่างและรวบรวมแบบสอบถามส่งคืนผู้วิจัย ในการดำเนินการดังกล่าวนี้ผู้วิจัยได้รับความกรุณาจากบัณฑิตวิทยาลัยอนุเคราะห์ออกหนังสือราชการเพื่อขอความร่วมมือจากกรมการฝึกหัดครู และกรมการฝึกหัดครูที่กรุณาออกหนังสือราชการเพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าวจากวิทยาลัยครูต่าง ๆ อีกที่หนึ่ง

ง. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าที (t-test) วิธีวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of Variance) และ S-Method ซึ่งเป็นวิธีการของเซฟเฟ้ (Sheffé's Test for Multiple Comparisons) และนำเสนอในรูปแบบตารางและความเรียง

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

แนวคิดทางปรัชญาการศึกษา หมายถึง ความคิด ความเชื่อ หรือทัศนะทางการศึกษาที่บุคคลมีอยู่และใช้เป็นเครื่องนำทางในการปฏิบัติงานทางการศึกษาหรือใช้ในการพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ทางการศึกษาซึ่งประกอบด้วยหลักการเชิงปรัชญาและหลักการทางการศึกษา อันได้แก่ อภิปรัชญา ญาณวิทยา คุณวิทยา เป้าหมายทางการศึกษา วิธีการทางการศึกษาและเนื้อหาทางการศึกษา

ปรัชญาการศึกษา หมายถึง หลักการ ทฤษฎี หรือระบบความคิดทางการศึกษาที่ประยุกต์จากลัทธิปรัชญา 4 ลัทธิ ได้แก่ จิตนิยม สัจนิยม ปฏิบัตินิยม และอัตถิภาวนิยม

จิตนิยม หมายถึง ปรัชญาการศึกษาที่ประยุกต์จากลัทธิจิตนิยมซึ่งมีความเชื่อว่าความจริงเป็นจิตหรือเป็นนามธรรม จิตของบุคคลมีความสามารถคิดในเชิงเหตุผล บุคคลจึงสามารถเรียนรู้โดยการหยั่งรู้ ถือว่าจริยธรรมเป็นกฎเกณฑ์ของความคิดอันสมบูรณ์ที่มีค่าคงที่ ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นการพัฒนาทางค่านสติปัญญาและความดีความงามให้แก่มนุษย์

สัจนิยม หมายถึง ปรัชญาการศึกษาที่ประยุกต์จากลัทธิสัจนิยมซึ่งมีความเชื่อว่าความจริงเป็นวัตถุหรือรูปธรรมที่สามารถรับรู้หรือสัมผัสได้ กฎเกณฑ์ของธรรมชาติเป็นหลักแห่งความประพฤติของมนุษย์ ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นการช่วยให้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับโลกธรรมชาติและสร้างความรับผิดชอบทางสังคม

ปฏิบัตินิยม หมายถึง ปรัชญาการศึกษาที่ประยุกต์จากลัทธิปฏิบัตินิยมซึ่งมีความเชื่อในเรื่องของประสบการณ์ เชื่อว่ามนุษย์เป็นผลผลิตของการวิวัฒนาการทางค่านชีววิทยา และทางค่านสังคม ในค่านคุณค่ายอมเป็นไปตามการยอมรับของคนส่วนใหญ่

ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นกระบวนการในการสร้างเสริมประสบการณ์ให้แก่บุคคลเพื่อให้บุคคลสามารถดำรงตนทั้งในส่วนตัวและสังคมได้

อธิภาวนิยม หมายถึง ปรัชญาการศึกษาที่ประยุกต์จากลัทธิอธิภาวนิยม ซึ่งมีความเชื่อในเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบ ความจริงคือการมีชีวิตอยู่จริง ๆ ของบุคคล มาตราฐานทางจริยธรรมเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล ดังนั้นการศึกษาจึงมุ่งให้ประสบการณ์ที่กว้างขวางและกลมกลืน เพื่อส่งเสริมมนุษย์แต่ละคนให้รู้จักพิจารณาแล้วตัดสินใจสภาพและเจตจำนงที่มีความหมายต่อการดำรงชีวิตอยู่ของเขา

วิทยาลัยครู หมายถึง สถาบันที่ดำเนินการผลิตครูของกรมการฝึกหัดครูและเป็นวิทยาลัยครูตามพระราชบัญญัติครู พ.ศ. 2518

อาจารย์วิทยาลัยครู หมายถึง ผู้ที่รับราชการอยู่ในวิทยาลัยครูในตำแหน่งอาจารย์ อาจทำหน้าที่เป็นผู้สอน ผู้บริหาร หรือทำหน้าที่อย่างอื่นเกี่ยวกับการผลิตครู การทำหน้าที่ดังกล่าว อาจทำเพียงหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่งหรือหลายหน้าที่พร้อมกันไปก็ได้

เพศ หมายถึง เพศชายและเพศหญิง

อายุ หมายถึง อายุจริงตามปฏิทิน

คุณวุฒิ หมายถึง วุฒิต่างการศึกษาสูงสุดที่ได้รับการรับรองจากสถาบันการศึกษาภายในประเทศหรือภายนอกประเทศ

ประสบการณ์ในการทำงาน หมายถึง จำนวนปีในการปฏิบัติราชการของอาจารย์วิทยาลัยครูนับตั้งแต่เริ่มรับราชการจนถึงปัจจุบัน

ตำแหน่งหน้าที่ หมายถึง ผู้บริหารและผู้สอน

ผู้บริหาร หมายถึง อาจารย์วิทยาลัยครูที่มีหน้าที่ในด้านการบริหารในระดับท่าง ๆ ได้แก่ อธิการ รองอธิการ หัวหน้าสำนักงานอธิการ หัวหน้าคณะวิชา หัวหน้าภาควิชาและตำแหน่งอื่น ๆ ที่เทียบเท่ากับตำแหน่งดังกล่าวนี้

ผู้สอน หมายถึง อาจารย์วิทยาลัยครูที่มีหน้าที่สอน นิเทศการสอน เป็นที่ปรึกษาทางวิชาการ วิจัย เป็นที่ปรึกษากิจกรรมเสริมหลักสูตร ให้บริการชุมชนและสังคม หรือทำหน้าที่พิเศษอื่น ๆ ที่อยู่ในลักษณะของงานวิชาการ

สาขาวิชาที่สอน หมายถึง สาขาวิชาทางครุศาสตร์ สาขาวิทยาศาสตร์ และ สาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. อาจารย์วิทยาลัยครูทุกคน มีแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา
2. แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาที่บุคคลยึดถืออยู่สามารถวัดได้ด้วยแบบสำรวจปรัชญาการศึกษาที่เป็นเครื่องมือแบบเขียนตอบได้
3. การนำแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาทั้ง 4 ลัทธิมาใช้วัดแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของอาจารย์วิทยาลัยครูนั้นว่ามีความครอบคลุมเพียงพอ
4. ปรัชญาการศึกษาที่บุคคลยึดถืออยู่แม้มีลักษณะผสมผสาน แต่จะมีรูปแบบที่แน่นอน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

- ก. ประโยชน์ต่อวิชาการสาขาปรัชญาการศึกษา
 1. ช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจในรูปแบบ (pattern) ของแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของอาจารย์วิทยาลัยครู
 2. เป็นข้อมูลเบื้องต้นที่สำคัญยิ่งต่อการทำความเข้าใจถึงสาระและธรรมชาติของแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ที่กว้างขวางยิ่งขึ้น
- ข. ประโยชน์ต่อวงการฝึกหัดครู
 1. ช่วยให้อาจารย์วิทยาลัยครูและวิทยาลัยครูได้ตรวจสอบตนเองอันอาจช่วยให้รู้จักและเข้าใจตนเองยิ่งขึ้น
 2. ช่วยให้เกิดความเข้าใจในปรัชญาการศึกษาของอาจารย์วิทยาลัยครู และของวิทยาลัยครูอันอาจนำไปสู่การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา หลักสูตร ระบบการบริหารและระบบการเรียนการสอนในวิทยาลัยครู
- ค. ประโยชน์ต่อการศึกษาของชาติ

การวิจัยเรื่องนี้ นับว่าจะ เป็นข้อสนเทศที่จำเป็นต่อการวางแผนและการกำหนดนโยบายในการศึกษาของชาติ